

др Љиљана РУДИЋ-ДИМИЋ
директор Ауторске агенције за Србију а.д.

ИНТЕЛЕКТУАЛНА СВОЈИНА И ХАРМОНИЗАЦИЈА ПРОПИСА СРБИЈЕ СА ПРОПИСИМА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Резиме

Интелектуална својина подразумева за свог носиоца искључиво право располагања односно дискрециону оцену везану за уступање/забрану другима да исту својину користе. Она даје могућност контроле носиоцу права даље „судбине дела“, иако се ради о праву које представља сукоб интереса појединаца као ствараоца и потребе друштвене заједнице за слободном конзумацијом дела. Право је у основи територијалног карактера, уз коришћење у ограниченом временском периоду до ступања у јавни домен. Напослетку, право се уступа у складу са националним законима и међународним уговорима и конвенцијама.

Преузимање међународних правних стандарда па и обавеза у области интелектуалне својине, сврставају Србију и њене привредне субјекте на листу оних земаља и компанија са којима је безбедно пословно сарађивати и где су гарантовани минимуми међународно договорених правних стандарда везаних за поштовање права интелектуалне својине.

Кључне речи: *интелектуална својина, индустријска својина, ауторско и сродна права, директиве Европске уније, међународни уговори, конвенције, аранжмани, протоколи, лиценци уговори, нематеријални – интелектуални капитал.*

I Дистинктивност интелектуалне својине

Интелектуалну својину равноправно чине:

- *Права индустријске својине*¹ која представљају инвентивне креације људског ума отелотворене у проналаску, корисном производу, инкорпорирањем комерцијалног, дистинктивног симбола на корисни производ, односно медијум испољавања на тржишту и др.;
- *Ауторско право* које рефлектује оригиналне и материјализоване напоре људског ума у домену науке, књижевности и уметности, ирелевантно од конкретног медијума изражавања и околности (светске) новости односно дистинктивности.

Заштита интелектуалне својине заснована је и усмерена на осигурање равнотеже између приватних и јавних интереса,² искључивих (монополских) права и слободне конкуренције на тржишту роба и услуга. Заштита интелектуалне својине по својој природи је привремена³ и тежи слободном коришћењу интелектуалних креација,⁴ увек када искључива права престану. „Неповратни статус“ интелектуалних креација – јавни домен, подразумева да оне постају доступне свакоме за слободно и неограничено коришћење.

Циљ заштите је стварање правног и тржишног механизма којим би се спречавала и смањила могућности неконтролисаног коришћења углавном „бестелесних добара“ од стране неовлашћених трећих лица у комерцијалне сврхе. Код индустријске својине посебно се јавља, због једне врсте монополског положаја носиоца права, могућност стварања нелојалне конкуренције односно питање како вршити контролу евентуалне злоупотребе монополског положаја од стране самог носиоца права.⁵

Интелектуална својина доступна је под прецизно одређеним условима, за нове, оригиналне, дистинктивне интелектуалне креације, респектабилног инвентивног нивоа у односу на постојеће стање науке и технике у свету. Други важан принцип интелектуалне својине јесте услов да иста не подразумева идеју у апсолутном смислу, већ само специфични израз те идеје (ауторско право) или практичну примену идеје (знања, информације, технологија) у било ком корисном производу.

1 Патент, знаци разликовања, топографије интегрисаних кола и нове биљне сорте.

2 Интерес ствараоца и друштвене заједнице.

3 Законом предвиђени рокови заштите.

4 Преласком дела у „јавни домен“, престанком рокова трајања правне заштите.

5 *Abuse control*.

Сва права интелектуалне својине могу се поделити у две групе: она која подразумевају *формалност* – подношење захтева за регистрацијом права⁶ насупрот оним правима која су првенствено заснована на креативности и *оригиналности*.⁷ Прва група подразумева креативност у контексту индустријских параметара, а потоња у естетском смислу.⁸

Илустративан је однос ауторског права и права на дизајн, оба заснована на естетским критеријумима, иако дизајн спада у формално право индустријске својине. Дуалитет заштите постоји и у *lex specialis* законима у Србији.⁹ Дуго је наиме, у уговорној пракси, носилац права на дизајн био легитимисан као „аутор“ уместо „дизајнер“ дела.

Индустријски дизајн се може односити на тродимензионална односно дводимензионална решења, и увек се односи на изглед предмета али није условљен техничким односно функционалним елементима. Носиоцу права на дизајн даје се могућност да спречи неауторизовано копирање или имитацију предмета заштите од трећег лица чиме се осигурава правична накнада уложених средстава, корисник се не доводи у заблуду на тржишту и ствара правна сигурност. Материјализација дизајна у корисном производу¹⁰ други је од услова за добијање заштите, дакле његова подобност за репродукцију индустријским средствима и да буде примењен на серију корисних производа индустријским поступком. Дизајн мора бити регистрован и мора бити нов или оригиналан, а може бити заштићен као ауторско дело или акт нелојалне конкуренције. Признато право на дизајн објављује се у службеном гласилу.¹¹

Споразум *TRIPS*¹² заштиту обезбеђује за „независно створене дизајне који су нови или оригинални“,¹³ а дизајн је правно заштићен против неовлашћеног копирања или имитирања.¹⁴ Рокови предвиђени

6 Сва права индустријске својине у управном поступку.

7 Неформална права интелектуалне својине називају се и *SOFT I.P. Rights* (ауторско и сродна права) а формална права *HARD I.P. Rights* (патент, знаци разликовања и др.).

8 *Eye-apreal* критеријуми.

9 Закон о ауторском и сродним правима (*Службени лист СЦГ*, бр. 61/2004), Закон о правној заштити дизајна (*Службени лист СЦГ*, бр. 61/2004).

10 Целом или делу производа, материјалу или орнаментаци.

11 Закон о правној заштити дизајна (*Службени лист СЦГ*, бр. 61/2004), чл. 37.

12 Споразум о трговинским аспектима права интелектуалне својине (*GATT – Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights, TRIPS*), 1994.

13 Споразум *TRIPS*, члан 25 став 1.

14 Према нормама Споразума *TRIPS*, власник заштићеног индустријског дизајна има право да спречи трећа која немају његову сагласност да производе, продају или уовез предмете који носе или садрже дизајн, који је копија заштићеног дизајна, када су такве радње предузете у комерцијалне сврхе, члан 26 став 1, Споразума *TRIPS*.

Законом о правној заштити дизајна¹⁵ и рокови заштите предвиђени Законом о ауторском и сродним правима¹⁶ битно се разликују.

Ауторско право је на више начина „дестабилизовано и доведено у питање“ достигнућима дигиталне технологије, пре свега кроз једноставан, брз, високо квалитетан приступ и могућност умножавања (често неовлашћеног копирања) дела у дигиталном формату; интерактивним приступом садржају (на захтев са места и у време које корисник индивидуално одабере); доступност материјалима у истом тренутку њиховог пласмана, ниске цене; светска територија „покривености“ посредством интернета који временом врше замену класичних начина коришћења садржаја (нпр. *e-book*, односно електронска књига).

Интелектуална својина као производ индивидуалног напора, подразумева за свог носиоца *искључиво право располагања* односно дискрециону оцену везану за уступање/забрану другима да иста дела користе.¹⁷ Она има могућности контроле даље „судбине дела“, иако се ради о праву које представља сукоб интереса појединаца као ствараоца и потребе друштвене заједнице за слободном конзумацијом дела.

Право је у основи територијалног карактера, уз коришћење у ограниченом временском периоду до ступања у јавни домен. Напоследку, право се уступа у складу са националним законима и међународним уговорима и конвенцијама.

II Заштита интелектуалне својине на овим просторима

Заштита интелектуалне својине на простору бивше Југославије има дугу традицију која потиче са краја 19. века.¹⁸ Институција која је надлежна за признавање права интелектуалне својине у Србији јесте Завод за интелектуалну својину.¹⁹ Завод је надлежан за нормативно уређивање односа у области права индустријске својине, као и за вођење управног поступка ради признања патената, жигова, дизајна, географс-

15 Закон о правној заштити дизајна (*Службени лист СЦГ*, бр. 61/2004), чл. 11.

16 Закон о ауторском и сродним правима (*Службени лист СЦГ*, бр. 61/2004), чл. 100.

17 Весна Бесаровић, *Интелектуална својина*, Београд, 2005, стр. 298: искључиво право аутора да дозволи (позитивно) односно забрани другом коришћење (негативно овлашћење).

18 Весна Бесаровић, *нав. дело*, стр. 43. Године 1883. Краљевина Србија, заједно са још 10 земаља, потписала је и ратификовала Конвенцију о заштити права индустријске својине.

19 Под називом Управа за заштиту индустријске својине основана је 15.11.1920. године. Од тада до данас, више пута је мењан назив и седиште институције. Садашњи назив установљен је 1994. године, као директна последица реорганизације савезне управе и уврштавања корпуса ауторског и сродних права у њен рад.

ких ознака порекла и топографија интегрисаних кола. Завод такође има нормативну надлежност везану за ауторско и сродна права, као и надлежност управног надзора над радом организација за колективно искоришћавање ауторског и сродних права.

Све одлуке Завода донете у току поступка за признање неког права индустријске својине коначне су у управном поступку и против њих се може покренути управни спор, подношењем тужбе надлежном суду.²⁰ За сва права индустријске својине у Заводу се воде јавни регистри, који имају статус јавних књига. Завод шест пута годишње у свом службеном гласилу „Гласнику интелектуалне својине“ објављује податке о пријавама проналазака и признатим правима индустријске својине, што је обавеза Завода на основу Париске конвенције о заштити индустријске својине.

Од почетка 2002. године, ради се на програму законских реформи, у циљу даље и потпуне хармонизације скупа *lex specialis* закона, са захтевима приступања у ЕУ и СТО; постоји потреба за ефикаснијим сетом прописа о спровођењу закона; потребна је озбиљна политичка воља за стварањем система интелектуалне својине у Србији као модерног, ефикасног, кохерентног и хармонизованог система правне заштите; специјализација судова; спровођење прописа у контексту кршења права интелектуалне својине; програми обуке стручњака за примену права, и др.

III Актуелност теме – економски аспекти и заштита права интелектуалне својине у дигиталном добу

Актуелност теме јасна је анализом растућег утицаја дигиталних технологија на све облике коришћења ауторских дела односно права интелектуалне својине, глобалним феноменом „пиратерије – неовлашћеног коришћења туђег интелектуалног производа“ односно последица опште глобализације. У свету се наиме увелико израђују детаљне студије које се баве анализом економских аспеката искоришћавања права интелектуалне својине при чему веома значајно место заузима и експлоатација ауторског и сродних права.

У домену права интелектуалне својине земље у транзицији морале су да ускладе своју теорију и праксу са тенденцијом да се са централно планиране (државне) економије прешло на тржишну економију. Тзв. „социјалистички систем ауторског права“, морао је да прати драматичне политичке промене у друштву и да својом реформом одговори

20 За све време трајања неког права индустријске својине, под условима прописаним законом, Завод може да огласи ништавим свако своје решење о признању конкретног права индустријске својине, ако утврди да у моменту доношења решења нису били испуњени услови за признање права.

на међународне стандарде и законе слободне тржишне утакмице. Одлике ранијег система биле су између осталог и негирање одређених права продуцентима и запосленима као ауторима; често ригидни монистички принцип комплетне неotuђивости права; (пре)регулисање уговора о ауторском праву и посебно према систему колективног остваривања ауторског и сродних права (хипер-регулисање, хипер-централизовање и хипер-учешће државе у контроли система колективне заштите); одсуство адекватних механизма за спровођење права, и борбу против пиратерије.²¹

Почетни кораци транзиционих земаља били су: увођење појачаних кривичних санкција; увођење института привремене мере и других мера и поступака за обезбеђење доказа; регулација улоге царинских органа на граници; активно учешће овлашћених органа и тела у процесу спровођење права (тужилаштво, полиција и др.), а све то уз конзистентну примену релевантних норми. Активни „пратилац“ транзиције био је и развој система заштите права интелектуалне својине а посебно ауторског и сродних права (у корак са дигиталним технологијама, интернетом, интерактивним приступом делима и др.).²²

Sine qua non услови постављени земљама у транзицији били су:

- усвајање минималних стандарда заштите из Римске конвенције;
- Споразума *TRIPS*;
- Уговора *WIPO WPPT*;
- Уговора *WIPO WCT*;
- *EU Acquis*;
- израда новог хармонизованог законодавства;
- едукација и обука управне и извршне власти.

Изразита актуелност сродних права, са обзиром на материјалне ефекте које остварују тзв. „индустрије забаве и информатике“, најбоља је практична потврда актуелности Споразума о трговинским аспектима права интелектуалне својине – *TRIPS*.²³ Актуелност проблематике, резултирала је у доношењу Закона СРЈ о потврђивању *WIPO* Уговора

21 Michaly Ficsor, *Ауторско право, Интернет и земље у транзицији* (Copyright, The Internet and Transition Countries), Цавтат, 2001, стр. 3.

22 1970–1980-их година, велики број важних нових технологија развио се и нашао своје место у потрошачком друштву (репрографија, видеотехнологија, компакт диск, сателитско емитовање, кабловска дифузија, компјутерски програми, електронске базе података, дела настала радом рачунара – *computer generated works*).

23 Споразум о трговинским аспектима права интелектуалне својине (*GATT – Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights, TRIPS*), 1994.

о ауторском праву,²⁴ односно *WIPO* Уговора о интерпретацијама и фонограмима,²⁵ усвојених крајем 2002. године, а инструменти ратификације депоновани су Генералном директору *WIPO*-а, у првом кварталу 2003. године.

IV Међународни уговори, конвенције, аранжмани, протоколи и директиве Европске уније – хармонизација прописа о интелектуалној својини Србије као део иреверзибилног процеса евроинтеграција

Наведени међународни уговори којима је Србија приступила²⁶ условиће и већ су условили, нова законска решења у контексту даљег иновирања посебног закона о ауторском и сродним правима, односно свих *lex specialis* прописа интелектуалне својине.

EU Acquis, имају за циљ пре свега, јединствено тржиште, слободан проток роба и услуга и спречавање нелојалне конкуренције; потребу да се превазиђу разлике између националних права земаља чланица Уније; висок степен заштите ауторских и сродних права (хармонизација прописа у оквиру ЕУ и стимулација стваралаштва); стварање добрих пос-

24 Уговор о ауторском праву (*WIPO Copyright Treaty*), *WIPO*, Женева, 1996.

25 Уговор о интерпретацијама и фонограмима (*WIPO Performances and Phonograms Treaty*), *WIPO*, Женева, 1996.

26 Уговори, конвенције и протоколи којима је Србија приступила, администрира неколико међународних организација, између осталих Светска организација за интелектуалну својину (*WIPO*), Европска патентна организација (*EPO*), Организација УН за образовање, науку и културу (*UNESCO*), и друге. Међународне обавезе везане за поштовање права интелектуалне својине преузете су из: *Berne Convention*, *Brussels Convention*, *Film Register Treaty*, *Madrid Agreement (Indications of Source)*, *Nairobi Treaty*, *Paris Convention*, *Patent Law Treaty*, *Phonograms Convention*, *Rome Convention*, *Singapore Treaty on the Law of Trademarks*, *Trademark Law Treaty*, *Washington Treaty*, *WCT*, *WPPT*, *Budapest Treaty*, *Hague Agreement*, *Lisbon Agreement*, *Madrid Agreement (Marks)*, *Madrid Protocol*, *PCT*, *Locarno Agreement*, *Nice Agreement*, *Strasbourg Agreement*, *Vienna Agreement* (администрира их *WIPO*), *Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*, *Universal Declaration on Cultural Diversity*, *Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore*, *Multilateral Convention for the Avoidance of Double Taxation of Copyright Royalties*, with model bilateral agreement and additional Protocol, *Recommendation on the Legal Protection of Translators and Translations and the Practical Means to improve the Status of Translators*, *Declaration of Guiding Principles on the Use of Satellite Broadcasting for the Free Flow of Information*, *The Spread of Education and Greater Cultural Exchange*, *Declaration of Guiding Principles on the Use of Satellite Broadcasting for the Free Flow of Information*, *the Spread of Education and Greater Cultural Exchange*, *Convention for the Protection of Producers of Phonograms against Unauthorized Duplication of their Phonograms*, *Universal Copyright Convention as revised at Paris on 24 July 1971* (администрира их *UNESCO*), *European Patent Convention* (администрира их *EPO*) и др.

ловних обичаја у домену коришћења дела средствима нових дигиталних технологија (марта 2000. године, ЕУ је званично прихватила *WIPO WCT*, *WIPO WPPT* уговоре, као део *Acquis*); смањење повећаног степена кривотворења и пиратерије у области права интелектуалне својине, са економским и социјалним последицама (смањење профита, измакла добит, повреда репутације, смањење броја запослених итд.).

На пример, Закон о ауторском и сродним правима Србије, инкорпорисао је највећи део одредби и решења из директива ЕУ,²⁷ а посебно: Директивом о праву на давање у закуп и на послугу и о одређеним правима у вези са ауторским правом у области интелектуалне својине (92/100) = Директива о закупу и послузи;²⁸ Директивом о хармонизацији рока трајања заштите у ауторском праву и одређеним сродним правима (93/98) = Директива о року трајања права;²⁹ Директивом о координацији одређених правила у вези са ауторским правом и сродним правима примењених на сателитско емитовање и кабловско реемитовање (93/83) = Директива о сателитском емитовању и кабловском реемитовању;³⁰ Директивом о хармонизацији одређених аспеката ауторског права и сродних права у информатичком друштву (2001/29) = Директива о информатичком друштву;³¹ као и Директива о спровођењу права интелектуалне својине.³²

Недвосмислено је да се увођењем најновијих међународних решења у правни систем Србије, одговара на битне захтеве међу којима су: даља и потпуна хармонизација прописа Србије из области права интелектуалне својине са међународним уговорима и конвенцијама у овој области; даље и свеобухватно препознавање значаја ауторског и сродних права; коначно уважавање материјалних ефеката за економију једне државе; отварање малих и средњих специјализованих пре-

27 Директиве Европске уније (*EU Acquis*).

28 Директива о закупу и послузи (*Directive on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property (EC 92/100) = Directive on rental and lending*).

29 Директива о роковима трајања права (*Directive on harmonising the term of protection of copyright and certain related rights (EC 93/98) = Directive on term of protection*).

30 Директива о сателитском емитовању и кабловском реемитовању (*Directive on co-ordination of certain rules concerning copyright and rights related to copyright applicable to satellite broadcasting and cable retransmission (EC 93/83) = Directive on satellite broadcasting and cable retransmission*).

31 Директива о информатичком друштву (*Directive on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society (EC 2001/29) = Directive on information society*).

32 Директива о спровођењу права интелектуалне својине (*Enforcement Directive, EC 2004/48*).

дузећа и мерљивих ефеката од експлоатације и даљег уступања права коришћења.

V Промет ауторских права и права интелектуалне својине

Не постоји „стандардни“ модел у контексту лиценцирања ауторског односно неког од сродних права, али генерално су прихваћени принципи лиценчног уговора као *inter vivos* и *inter partes* уступања права коришћења, односно преноса ових апсолутних права.³³

У принципу, носилац права може своје право да експлоатише на два начина: било личном експлоатацијом³⁴ или третирајући своје право као део имовине, давањем лиценце трећим лицима, или преносом свог права на друге, у контексту материјалне компоненте права.

Лиценцини уговор у домену интелектуалне својине јесте дозвола од стране носиоца права другом лицу или правном субјекту, да спроводи радње коришћења дела, на договореној територији или територији на којој право важи, на основу једног или више искључивих права којима давалац права на коришћење располаже. Писменог је облика, и често садржи услове под којима се лиценца даје а односе се на чинидбе или нечињење примаоца лиценце у односу на предмет лиценце.³⁵

Облик потпуног исцрпљења јесте пренос права другом лицу на које се преноси пуно власништво права.³⁶ *Пренос права* јесте правни посао којим се врши комерцијални трансфер или прибавља технологија. Тим путем се врши трансфер права са носиоца ексклузивних права на интелектуалну својину на прибавиоца тих права, њихова куповина од стране појединца или правног лица. Носилац права преноси како право на дозволу/забрану одређених облика коришћења предмета права, првенствено ауторским правом. То јесте пренос права својине, и ако се преносе сва права, лице које иста добија постаје искључиви носилац предметног права.³⁷

33 Закон о ауторском и сродним правима (*Службени лист СЦГ*, бр. 61/2004), члан 58 и Закон о облигационим односима (*Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 57/89 и *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93), чл. 686 до 707.

34 Индивидуално, или овлашћењем трећег физичког односно правног лица.

35 Уговор *know-how*, је начин преноса технологије и посебних знања из области технологије. Може бити део или сепарат лиценсног писменог уговора (односи се готово искључиво на индустријску својину, али све више обухвата продуцентске/јавно емитовање, и уговоре о софтвер услугама).

36 Практично, уступање права јесте слично продаји, док је давање лиценце слично давању у закуп (у питању је трансфер мањи од преноса власништва).

37 Закон о ауторском и сродним правима (*Службени лист СЦГ*, бр. 61/2004), члан 59.

Наш закон полази од концепције располагања имовинским правима на нематеријалним добрима која познаје лиценцу (као конститутивни облик преноса права), и цесију (као транслативни облик преноса права), па се за давање лиценце користи термин „уступање права“ а за цесију се користи термин „пренос права“. Имовинскоправна овлашћења може уступати свако ко је носилац ауторског права, а чином уступања, право остаје код онога ко га је уступио, али се из тог права изводи ново право (са истим предметом) и конституише у личности стицаоца.³⁸

Лиценца може бити искључива односно неискључива, а код преноса и искључиве лиценце тражи се писмени и потписани уговор носиоца права.³⁹ Оба вида преноса могу укључивати плаћање накнада али су исте више својствене уговору о лиценци. Друга разлика односи се на чињеницу да само власник права има право да уложи тужбе док само код искључиве лиценце исти се може придружити носиоцу права у тужбеном захтеву, односно имати право да врши измене дела. Власник права интелектуалне својине као давалац лиценце даје одобрење (лиценцу) за експлоатацију свог права, а лице које прима одобрење (стицалац лиценце) је обавезно да плати накнаду. Према општем правном принципу, ваљано закључен уговор је обавезујући за уговорне стране, и уговорне стране су обавезне да извршавају своје обавезе у складу са принципом добре вере и добрих пословних обичаја.

Опште одредбе лиценчног уговора служе углавном за идентификацију циља и основних услова уговора, па тако одредбе о предмету идентификују права интелектуалне својине која се лиценцирају, главна обавеза даваоца лиценце је да изда лиценцу на своје право (само право остаје у власништву носиоца права), обавеза стицаоца лиценце је да плати накнаду или други облик надокнаде даваоцу лиценце.⁴⁰ Рок експлоатације из уговора о лиценци зависи од права интелектуалне својине које је лиценцирано за максимални период свог трајања.

Нове технологије као што је компјутерски софтвер и интернет, веома су битно утицале на формацију савремених лиценцих уговора у овом сегменту права интелектуалне својине.⁴¹ Већина интерактивних

38 Слободан Марковић, *Образложење ЗАСП-а из 2004*, стр. 15.

39 Детенција примерка ауторског дела не подразумева ауторско право на њему.

40 *Royalty* може имати облик једног плаћања, или периодичних, оброчних плаћања која су фиксирана или заснована на одређеним критеријумима, као што су обим продаје производа, проценат вредности, итд.

41 Нпр. већина софтверских компанија као носилац права на софтверу као литерарном делу, избегава продају копија својих програма, већ уводе систем лиценчног коришћења датог програма односно програмског пакета.

интернет *web* страница (презентационих страница) и провајдера приступа мрежи, врше лиценцирање како улаза тако и приступа овим страницима и њиховом интерактивном коришћењу.⁴²

За разлику од лиценце права (постојећих или будући дела), пренос права подразумева неповратни трансфер права у целини или делом својине ауторског дела на стицаоца.

Иницијална специфичност обавезних делова ове врсте уговора:

- *Предмет лиценце* – искључиво је одређен обимом и врстом права даваоца лиценце али и пословним интересима стицаоца лиценце права који су првенствено економског карактера;
- *Територија уговора о лиценци права коришћења* – имајући у виду да су права интелектуалне својине, територијална права. Међутим, билатерални и мултилатерални међународни уговори и конвенције дају могућност примене одређених стандарда у остваривању ауторскоправне и сродноправне заштите у земљама потписницама истих;⁴³
- *Ексклузивност уговора о лиценци* – имајући у виду доминантно економски аспект ове врсте уговора, који за крајњи и оптимални циљ има да се пренето право коришћења претвори у легални монопол, који ће омогућити бенефицијару уговора да исти остварује на тржишту без конкуренције других у предмету коришћења датог уговора;
- *Рок трајања лиценчног уговора* – једноставно не може бити дужи од дужине трајања ауторског односног сродног права које је предмет лиценце уговора;
- *Накнада из лиценчног уговора и начини плаћања*;
- *Обавезе уговорних страна везане за добре пословне обичаје и уговорну праксу* – јесу једностране обавезе (на страни корисника лиценце) или обостране обавезе уговорних страна које се односе на маркетинг предмета лиценце, промоцију и продају предмета лиценце права;

42 С тим у складу софтверске компаније често нуде тзв. „виртуални“ лицензни уговор, којим лиценцирају услове продаје својих услуга или производа и то путем неколико типова савремених лиценци: *Shrink-Wrap* корисник приступа по основу инсталационе дискете; *Click-Wrap* корисник приступа притиском на икону приликом инсталације; *Browse-Wrap* корисник приступа посредством интернет претраживања назначене странице.

43 Давалац лиценце поставља услове по којима ће корисник лиценце имати право коришћења његове интелектуалне својине у било којој страног јурисдикцији у којој давалац лиценце има признато право на делу које је предмет лиценчног уговора.

- *Престанак уговора* – случајеви повреде и непоштовања уговора, уговорених стандарда али и случајеви престанка важења уговора истеком уговореног рока;⁴⁴
- *Обавештење о ауторском/сродном праву* – уколико је исто предмет лиценце;⁴⁵
- *Тајност одредби лиценциног уговора* – односи се у највећој мери на случајеве првог објављивања дела, првог пуштања дела у „етар“, и сл. Тада лицензни уговор може имати клаузулу о поверљивости истог до тренутка када предмет уговора не постане доступан јавности;
- *Одредбе о чувању предмета уговора од стране трећег лица*;⁴⁶
- *Одредбе везане за солвентност уговорних страна, правним следбеницима, изменама уговора, истеку уговора, ауторском праву као залог осигурање позајмице и др.*

Посебне напомене везане су за уговорно уступање тзв. електронских права, односно свих оних облика коришћења ауторских дела и/или предмета сродних права у *дигиталној форми*.

VI Пословно право – ефекти промета интелектуалне својине

Међународна алијанса за права интелектуалне својине⁴⁷ још је у свом извештају за 2000. годину, навела је да су у САД индустрије ауторског права биле испред производње хемикалија, моторних возила, летилица, пољопривредних производа и електронских компонентни и уређаја (5,24% друштвеног производа ове високо развијене земље).⁴⁸

44 *Self-effecting contract termination*, односно када предмет лиценце падне у јавни домен.

45 *Copyright Notice*, није обавезан елемент уговора са аспекта одредби Бернске конвенције за заштиту књижевних и уметничких дела, али јесте део добрих пословних обичаја.

46 *Escrow Provision*, постоји кад је предмет уговора везан за постојање и експлоатацију физичке копије дела као предмета уговора. Тада, тзв. мастер копија дела (филм, музика, софтвер, ртв програм и др.) која је једина погодна за репродукцију и пласман у смислу отиска са највишим техничким стандардима и стандардима квалитета, често се путем ове уговорне одредбе похрањује код специјализованих агенција до постизања договора о условима лиценциног уговора.

47 *IIPA*, Међународна алијанса за очувања интелектуалне својине (*International Intellectual Property Alliance, USA*), основана 1984. године, и чине је 6 трговинских асоцијација које представљају 1.300 компанија из САД које се баве индустријом ауторског права. Доступно на: <http://www.IIPA.org>.

48 У 2001. години, вредност глобалног музичког тржишта износила је око 34 милијарди USD, од чега 5 мултинационалних компанија располажу са 80% права на овом

На основу мерљивих показатеља, у глобалним тржишним размерама, 50% оствареног профита правних лица, остварује се прометом производа и услуга који нису ни постојали пре 5 или три године.⁴⁹ Тако је на пример у вредновању једног правног лица, проценат учешћа интелектуалног капитала све изразитији, па компанија *Microsoft*, представља 95% своје тржишне вредности у вредности свог интелектуалног капитала (софтвер).⁵⁰

У испитивањима тржишта у 1979. години, нематеријална добра⁵¹ чинила су 20% укупног обима и вредности правног лица – док је у 1997. години однос нематеријалних добара у односу на материјална добра предузећа, 73% према 27% у корист нематеријалних вредности.⁵²

VII Закључак

Поглавље о поштовању услова везаних за хармонизацију права Србије са правом Европске уније у домену интелектуалне својине, једно је од битних и одвојених поглавља у сету преговарања о приступању Србије Европској унији, односно приступању Србије Светској трговинској организацији, где се као полазни услов вреднује имплементација Споразума *TRIPS* у национално законодавство земље кандидата за чланство.

Са друге стране, преузимање међународних правних стандарда па и обавеза у области интелектуалне својине, сврставају Србију и њене привредне субјекте на листу оних земаља и компанија са којима је безбедно пословно сарађивати и где су гарантовани минимуми међународно договорених правних стандарда везаних за поштовање права интелектуалне својине, па самим тим и гаранција правне сигурности и извесности у пословању и улагању.

пеперотару. *Intellectual Property Alliance (IIPA), IIPA Report by Stephen Siwek, Economists Incorporated, Copyright Industries in the U.S.*

49 A. Wurzer, *Развој пословања правима интелектуалне својине (IP business Development)*, STI-IPM, Munich, 2005, стр. 4.

50 A. Wurzer, *нав. дело*, стр. 9.

51 *Intangible assets*.

52 A. Wurzer, *нав. дело*, стр. 10.

Ljiljana RUDIĆ-DIMIĆ, Ph.D
Director of JAA Agency for Serbia

INTELLECTUAL PROPERTY AND SERBIAN LAW HARMONIZATION WITH EU LAW

Summary

Intellectual property grants to the related rightholder exclusive rights and discretion decision regarding the use of their IP from third persons. IP gives to the rightholder the possibility of control and monitoring of their works destiny, regardless the fact that IP right is a balance between individual interest and need for the free access to the work from the brother community. IP rights are basically territorial rights limited in their terms of protection, and finally fails to the public domain. Finally, rights are licensed for use by third persons in accordance with the national laws and international conventions in this particular legal field.

Acceptance of the international legal standards and obligations in the field of IP rights protection, make Serbia and domestic legal enterprises desirable country for the safe investments and business, having in mind granting of the minimum of internationally negotiated legal standards related to the protection of the intellectual property rights.

Key words: *intellectual property, industrial property, copyright and related rights, EU Acquis, international agreements, conventions, arrangements, protocols, licensing agreements, intangible – intellectual capital.*